

Halifancin

Sayyidi Umar Dan Khaddabi

Radhiyallahu Anhu

NA MUHD MANSUR IBRAHIM

WANNAN LITTAFIN

FASALI NE DAGA LITTAFIN "KADDARA TA RIGA FATA"

Na Mawallafin

Bugawa da yadawa: Cibiyar Ahlul Baiti da sahabbai, Nigeria.

Bugu na Farko: 1435H/2014M

ISBN 978-2076-68-5

© Hakƙen buga wannan littafi na Mu'assasatu Ahlil Baiti Was Sahabah, Najeriya ne.

Wanda yake son buga shi saboda Allah yana iya tuntuɓar mu a adireshinmu kamar haka:

Bayan Tankunan Ruwa, Tsohuar Kasuwa, P.O.Box 2491,

Sokoto, Najeriya.

Ko kuma ya tuntuɓi Mawallafin a

mansursokoto@yahoo.co.uk

TARIHIN SARKIN MUSULMI UMAR DAN KHADDABI

YARDAR ALLAH TA TABBATA A GARE SHI

BISMILLAHIR RAHMANIR RAHIM

2.1 Sunansa da Asalinsa

Sunansa Umar dan Khaddabi dan Nufailu dan Abdul Uzza dan Rayahi dan Abdullahi dan Kurdi dan Razahi dan Adiyu dan Ka'abu dan Lu'ayyu dan Galibu. Bakuraishe ne daga gidan Adiyu. Ya hada zumunta da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ta wajen kakansa na takwas Ka'abu dan Lu'ayyu wanda shi ne kakan Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* na bakwai.

Mahaifiyarsa ita ce Hantama 'yar Hisham ko kuma 'yar Hashim dan Mughira daga kabilar Makhzum.

2.2 Haifuwarsa:

An haifi Sayyidi Umar bayan *Harbul Fijar*; ya'kin rashin dattaku wanda aka yi a zamanin Jahiliyya a shekara ta Arba'in da uku kafin hijira.¹ Don haka Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya girme shi da shekaru goma cif.

2.3 Siffarsa da Dabi'unsa:

An siffanta Umar da cewa, mutum ne dogo, kakkaura, mai sanfo a kansa. Ga shi kuma jawur yake kamar kwara. Saboda tsawonsa idan ka hango shi daga nesa za ka yi tsammanin yana kan dabba ne.

¹ Ya'ki ne da aka yi shi a tsakanin Kuraiyawa tare da hadin guiwar kabilar Kinanata a daya bangare, da kuma kabilar Hawazin wacce ta kawo ma su takakka har a cikin birnin Makka mai alfarma. Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya shedi wannan ya'ki a tare da baffanninsa, kuma bai tsaya a matsayin dan kallo ba wajen kare alfarman gari mai albarka duk da yake a lokacin yana matashi da bai kai shekaru goma sha huɗu ba, sai ya rinka kwashe kibau da abokan gaba ke jefowa yana tsara su waje daya ya mayar da su ga baffanninsa domin su kuma su yi amfani da su wajen mayar da martani. *As- Sirah Al- Halabiyyah*, na Ali Al- Halabi, 1/127-129.

Game da dabi'unsa, Umar ya gaji kaushin hali daga mahaifinsa. A lokacin kuruciyarsa ya kasance yana yi ma mahaifinsa kiwon rafuma. Mahaifin kuwa yana wahalar da shi sosai, yana kuma dukan sa idan ya saba ma sa.

Khadfabi; mahaifin Umar, yana da kane mai suna Zaidu (ɗan baffansa Nufail) wanda ya riƙa wahalar da shi musamman a lokacin da Zaidun ya bayyana kyamarsa ga bautar gumaka, yana neman addinin gaskiya na Annabi Ibrahim. Kamar haka ne shi ma Umar ya riƙa wahalar da ɗan baffansa kuma mijin kanwarsa Sa'idu ɗan Zaid, musamman a lokacin da ya san ya musulunta tare da matarsa.

2.4 Rayuwarsa Kafin Zuwan musulunci

Muna iya raba rayuwar Sayyidi Umar gida biyu; kashi na farko ya yi shi kafin zuwan musulunci, kashi na biyu kuma a cikin musulunci. A kashi na farko na rayuwarsa, Umar bai zamo wani mutum mai cikakken muhimmanci ba, duk da yake kaƙƙarfan mutum ne da maza suke tsoro. Ta fuskar jagoranci kuma yana cikin 'yan majalisar zartarwar Kuraishawa mai wakilai goma. Umar shi ne wakilin gidan Adiyawa a cikin majalisar. Kuma ofis ɗinsa ne ke kula da hulɗar kuraishawa da sauran ƙabilu musamman ga abin da ya shafi yaƙi da sulhu da makamantansu. Ma'ana dai shi ne Ministan harkokin waje.

Da furta kalmar shahadarsa Umar ya zama wani muhimmin mutum wanda rayuwarsa take da muhimmin ambato a duniya daga wannan rana kuwa har zuwa ranar tashin kiyama. Kafin haka, Umar na cikin waɗanda suka hana musulmi saƙat a cikin Makka. Kuma bai taɓa sauraron abin da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* yake faɗi ba balle ya yi tunanin sassautawa har sai da Allah buwayayye ya yi ikonsa.

2.5 Yadda musulunci ya Ratsa Zuciyarsa

Umar ya musulunta a shekara ta biyar kafin hijira bayan talakawan musulmi sun sha wuya sosai a hannunsa. To, ya aka yi ya musulunta? Wane irin sirri ne ya karya zuciyarsa a daidai wannan lokaci?

Tun da farko dai Allah ya yi ma sa gamon katar ne da addu'ar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam*. Domin kuwa lokacin da kunci da wahala suka tsananta a kan talakawan musulmi Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya roki Allah ya karfafi addininsa da dayan mutane biyu, duk wanda ya fi soyuwa zuwa ga Allah a cikinsu; Umar dan Hadfabi ko kuma Abu Jahali dan Hisham. Zabin Allah sai ya fada a kan Umar.

Farkon bayyanar tasirin wannan addu'a shi ne lokacin da wasu raunanan musulmi za su yi hijira zuwa Habasha sai Umar ya gamu da su. Sai ya tambayi Ummu Abdillahi 'yar Hantama, ina suka nufa? Ta ce masa, za mu bar mu ku garinku tun da kun kuntata ma na, kun hana mu 'yancin mu yi addinin da muka zaɓa, kun hana mu sakat kamar mu ba 'yan gari ne ba. Za mu je in da za mu samu sauƙi da kwanciyar hankali tun da kasar Allah tana da fadɓi. Da ta gama fadɓin wannan magana sai Umar ya ce, “Allah ya kai ku lafiya!”

Wannan addu'a ta Umar ta bai wa kowa mamaki. Domin ba a san shi da tausaya ma musulmi ko kaɗan ba. Da Ummu ta fada ma Amiru dan Rabi'ata abin da ya faru sai ya ce ma ta, hala kina zaton Umar ya musulunta? Sai ta ce, eh, mana. Ai ya tausaya ma na sosai, sabanin al'adarsa. Amiru ya kada baki ya ce, haba! Sai fa in jakin gidansu ma zai musulunta!

Ana cikin haka ne wata rana Umar ya shiga Masallacin Ka'aba domin ya yi dawafi ya gaida iyayengijinsa, sai ya yi kicibis da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* yana Sallah. A wannan karon sai ya dan mayar da hankali domin ya ji abin da Manzo yake karantawa. Aka yi daidai kuwa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* yana karanta *Suratul Haƙƙah*. Sai karatun ya kama shi sosai har ya ce, wallahi Kuraishawa sun yi gaskiya da suka ce mawaƙi ne. Amma wallahi wakarsa tana da daɓi sosai. Bai rufe bakinsa ba sai Manzon Allah ya kawo inda Allah ke cewa:

﴿فَلَا أَقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ (٣٨) وَمَا لَا تُبْصِرُونَ (٣٩) إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ (٤٠)﴾

﴿وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ (٤١)﴾

Ma'ana:

To, ba sai na yi rantsuwa da abin da kuke iya gani ba. Da abin da ba ku iya gani. Lalle ne, shi (Alkur'ani) tabbas maganar wani Manzo mai daraja ce (Jibrilu Alaihis Salam). Kuma shi (Alkur'ani) ba maganar mawaƙi ba ce. Kadaƙan ne kuke ba da gaskiya.

Da Umar ya ji haka sai ya ce, to in kuwa haka ne boka ne kenan. Sai ya ji ance:

﴿وَلَا يَقُولُ كَاهِنٌ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ (٤٢)﴾

Ma'ana:

Kuma ba maganar boka ce ba. Kadaƙan ne kuke wa'azantuwa

A nan sai ya ce a zuciyarsa, to mene ne kenan? Sai amsa ta zo ma sa a cikin karatun:

﴿(تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (٤٣))﴾

Ma'ana:

Shi dai (Alkur'ani) abin saukarwa ne daga Ubangijin halittu.

Sai ransa ya darsa ma sa cewa, to ko dai karya ce yake yi? Sai karatun ya ci gaba:

﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ (٤٤) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ (٤٥) ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ (٤٦) فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ (٤٧) وَإِنَّهُ لَتَذَكَّرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ (٤٨) وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ (٤٩) وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ (٥٠) وَإِنَّهُ لِحَقُّ الْيَقِينِ (٥١) فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ (٥٢)﴾

Ma'ana:

Kuma da (Manzon Allah) ya fadi wata magana, ya jingina ta a gare mu. Da mun kama shi da dama. Sa'an nan, lalle ne, da mun tsinke ma sa lakka. Kuma daga cikinku babu wasu masu iya kare (azabarmu) daga gare shi. Kuma lalle ne shi (Alkur'ani) tunatarwa ce ga masu takawa. Kuma lalle ne Mu, wallahi, muna sane da cewa daga cikinku akwai masu karya tawa. Kuma lalle

ne shi (Alkur'ani) wallahi bakin ciki ne ga kafirai. Kuma lalle shi gaskiya ce maras kokwanto. Saboda haka, ka tsarkake sunan Ubangijinka, Mai girma.

Kafin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya gama sallah jikin Umar ya yi sanyi sosai, zuciyarsa ta sauya duk yadda ba a zato, amma dai lokacin bai yi ba tukuna.

Bayan kwana uku da musuluntar baffan Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam*; Hamza, sai Umar ya gamu da wani daga cikin talakawan musulmi sai ya fara gaya ma sa magana mai kaushi kamar yadda ya saba. A lokacin musulmi sun fara jin karfin yin magana saboda musuluntar Hamza. Sai wannan bawan Allah ya kada baki ya ce ma sa, to, kai Umar kana wahalar da kanka a kan matsalar da ko cikin gidanku ba ka magance ta ba! Umar ya ce, wane ne ya karkace a cikin gidanmu? Sai ya ce, kanwarka da mijinta. Jin haka ke da wuya sai jikin Umar ya fara bari, ya fusata matuƙa. Sannan ya tasar ma gidan Fatimah ‘yar Hadfabi. Da ya isa sai ya ji sautin karatun Alkur'ani, amma kafin a buƙe ma sa kofa sai da aka boye takardun da ake karatu don gudun sharrinsa. Kafin Fatimah ta gama yin maraba da yayan nata tuni har ya kai ma ta duka yana neman a ba shi abin da ake karantawa. Da suka lura al'amarin nasa ba na wasa ne ba sai kanwarsa ta cire tsoro ta ce ma sa, an ki a ba ka. Kuma musulunci ko kana so ko ba ka so sai an yi. Ka yi duk abin da kake iyawa!

Nan take sai jikinsa ya yi sanyi, hankalinsa ya fara dawo ma sa, ya ji kunyar wannan raini da ya janyo ma kansa daga kanwarsa wadda ta ke ganin girman sa tana mutunta shi. A cikin lumana sai ya nemi karin bayani. Allah Sarki! Kafin marece Umar ya je wurin Manzon Allah kuma ya bi sawun musulmi.

2.6 Gudunmawarsa ga Musulunci

Tun daga musuluntar sa, Sayyidi Umar ya lizimci Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam*, yana a karkashin da'ar sa, ba ya zartar da kome ko da a gidansa sai da izinin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam*. Ya kusanci Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* har ya kai matsayin wazirinsa na biyu. Kuma ya yi amfani da karfin jikinsa da

kwajinin da yake da shi a idon kafirai don ya yi kariya ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* da sauran musulmi. Ko a lokacin hijira ma, musulmi sun shirya kowa ya fita a nasa lokaci wanda ya yi masa, yana mai boye ma idanun kafirai, sai shi Umar ne kadai ya fita da rana tsaka yana ce ma kafirai wa zai ce “kule” in ce masa “cas”?!

A Madina kuwa, Umar na daya daga cikin zaratan mayaƙa waƙanda suka yi ruwa da tsaki wajen kare martabar musulunci da ruguza abokan faɗansa. Bayan da ya zama halifa kuwa, ya yi jihadi na yada addini har ya buɗe birane dubu ɗaya da talatin da shida, ya gina masallatai sama da dubu huɗu a cikin su. Ya shimfiɗa adalci a tsakanin jama’a, ya samar da jin daɗi da ababen more rayuwa, ya gina birane da ƙauyuka, ya shimfiɗa siyasa wacce ta zama abin buga misali da kwaikwayo ga waƙanda suka zo bayan sa.

2.7 Darajojinsa

Babu wani mutum da ya tara darajoji da martabobi a cikin musulunci bayan Sayyidi Abubakar kamar sa. Kasancewar sa daga cikin ƙalilan mutanen da suka iya rubutu da karatu a wancan lokaci ya ƙara ba shi damar ba da gudunmawa mai yawa da ta dace da irin sa. Shi ne farkon wanda aka kira Sarkin Musulmi, farkon wanda ya zayyana ma musulmi kalanda, farkon wanda ya naɗa alƙalai, farkon wanda ya kafa ma’aikatun gwamnati, farkon wanda ya raba Alƙur’anai zuwa birane, farkon wanda ya tsara tarawihin a cikin masallatai. Darajojinsa da matsayinsa a addini suna da yawa. Za mu taƙaita a kan waɗannan guda goma:

2.7.1 Daukakar Musulunci da Shigowarsa

Musuluntar Umar ke da wuya sai ya nemi a fito da addini a sarari; a daina boye shi kamar garar kunya. A wannan ranar ne musulmi suka fito a cikin garin Makka suka yi wani jerin gwano a ƙarƙashin jagorancin Umar da Hamza don su bayyana ma mushrikai cewa, yanzu fa musulunci ya samu gata, ya yi shingi ya huta da ratse.

2.7.2 Mafarkan da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya yi a Kansa

Mafarki na Daya: Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya yi mafarkin ana gitta ma sa mutane, kowa yana saye da irin tufansa. Wasu nasu ya kai ga kirjinsu, wasu kuma nasu ya kasa haka. Sai ya ga Umar yana tafe da rigarsa yana janta (ta rufe shi ta ko ina). Sai aka ce, ya Manzon Allah! Da me ka fassara wannan? Sai ya ce, addini ne.² Ma'ana, addini ya cika ya rufe shi tsaf.

Mafarki na Biyu: An zo ma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* da kwaryar madara a cikin mafarki sai ya sha har ya koshi. Sai da ya ga koshi yana fita daga faratan yatsunsa. Sannan sai ya miƙa sauran abin da ya rage ga Umar. Sai aka ce, ya Manzon Allah! Da me ka fassara wannan? Sai ya ce, ilimi ne.³

Mafarki na Uku: Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya yi mafarkin ya shiga cikin aljanna, sai ya ga wata macce tana alwala a farkashin wani bene. Sai ya tambaya, wa ke da wannan bene? Sai aka ce ma sa na Umar dan Khad̄fabi ne. Ya ce, sai na tuna kishin Umar sai na ba da baya. Sayyidi Umar da ya ji haka sai ya fashe da kuka saboda murna, sannan ya ce, ya Manzon Allah! A kan ka ne zan yi kishi?⁴

Mafarki na Huɗu: A wannan mafarki Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya ga kansa yana d̄ibar ruwa daga wata rijiya, sai Sayyidi Abubakar ya karɓi guga ya debo sau ɗaya ko sau biyu. Daga nan sai ya ga Umar ya karɓa. Ya ce, ban taba ganin shugaba mai debo ruwa irin nasa ba, har sai da ya shayar da mutane suka koshi suka kwad da rakumansu.⁵

² *Sahih Muslim*, hadisi na 2390.

³ *Fath Al-Bari*, na Ibn Hajar (7/47).

⁴ *Sahih Al-Bukhari*, hadisi na 3476, 6620 da *Sahih Muslim*, hadisi na 2394, 2395.

⁵ *Sahih Muslim*, hadisi na 2393.

Babu shakka, Allah ya gaskata mafarkin Manzonsa. Domin kuwa bayan cikawar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* Sayyidi Abubakar ya karɓi guga ya dɛba ma musulmi gwargwadon ikonsa. Sa'annan Sayyidi Umar ya karɓa ya shekara goma sha biyu yana shayar da mutane daga cikin alheransa har sai da kowa ya koshi.⁶

2.7.3 Shɛɗan Yana Kauce ma Hanyar Sayyidi Umar

Sayyidi Sa'ad dan Abu Waƙƙas ya ruwaito hadisin ‘yam mata da suka ji tsoron Umar suka gyara hijabansu don jin alamun shigowar sa, da sharhin da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya yi a kan wannan da cewa, “*Ya kai dan Haddabi! Na rantse da wanda raina yake a hannunsa Shaidan bai haduwa da kai a wani wuri sai ya canza hanya*”.⁷

2.7.4 Kaunar da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* Yake yi ma sa

Sayyidi Amru dan Asi *Radhiyallahu Anhu* ya ce, na tambayi Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* wa ka fi so daga cikin mutane? Sai ya ce, A'isha. Na ce, daga cikin maza fa? Sai ya ce, babanta. Na ce, sannan wa ye? Ya ce, sannan Umar dan Haddabi. Sannan ya kirga wasu mazaje.⁸

2.7.5 Addu'ar da Manzo ya yi ma sa

Watarana Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya ga Sayyidi Umar sanye da farin tufa kyakkyawa, sai ya tambaye shi, wannan kam sabo ne ko wankakke? Sai ya ce,

⁶ Duba: *Al-Minhaj Sharh Sahih Muslim Ibn Al-Hajjaj*, na Nawawi (15/161-162).

⁷ *Sahih A-Bukhari*, hadisi na 3683 da *Sahih Muslim*, hadisi na 2386. Duba kuma *Fath Al-Bari* (7/47-48) da *Al-Minhaj Sharh Sahih Muslim Ibn Al-Hajjaj*, na Nawawi (15/165-167).

⁸ *Sahih A-Bukhari*, hadisi na 4100 da *Sahih Muslim*, hadisi na 2384.

wankakke dai ne ya Manzon Allah. Sai ya ce, Allah ya ba ka sabo, ya raya ka cikin ni'ima, ya sa ka cika da shahada.⁹

2.7.6 An yi ma sa Bushara da Aljanna

Daga Abu Musa Al-Ash'ari *Radhiyallahu Anhu* ya ce, na kasance tare da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* a cikin wani lambu daga cikin lambunan Madina. Muna nan sai wani mutum ya yi sallama. Sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya ce, buɗe ma sa ka yi ma sa bushara da aljanna. Ko da na buɗe sai ga Abubakar. Sai na yi ma sa bushara da abinda Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya faɗa, ya gode ma Allah. Sannan wani mutum ya sake yin sallama. Sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya ce, buɗe ma sa ka yi ma sa bushara da aljanna. Ko da na buɗe sai ga Umar. Sai na yi ma sa bushara da abinda Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya faɗa, ya gode ma Allah. Daga nan sai wani mutum ya sake yin sallama. Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya ce, buɗe ma sa ka yi ma sa bushara da aljanna bayan wata musiba da za ta cim ma sa. Ko da na buɗe sai ga Usman. Sai na yi ma sa bushara da abinda Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya faɗa, ya gode ma Allah, sannan ya ce, *Allahul Musta'an*.¹⁰

2.7.7 Dacewar sa da Alkur'ani

A wurare da dama Sayyidi Umar ya dace da hukuncin Alkur'ani kafin saukarsa. Misali, Umar ne ya ce ma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ina ma mun rinka yin sallah a wurin *MaKam Ibrahim*? Sai Allah ya saukar da aya a kan haka.¹¹ Shi ne kuma ya ba da shawarar kada Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya halarci sallar jana'iza a kan munafukai, kuma sai Alkur'ani ya sauka da wannan hukuncin.¹² Haka

⁹ *Silsilah Al-Ahadith As-Sahihah*, na Albani, hadisi na 352 da kuma *Sahih Al-Jami'*, nasa, hadisi na 1234.

¹⁰ *Sahih Al-Bukhari*, Littafin Sahabbai, hadisi na 3290.

¹¹ Suratul Bakara: 125.

¹² Suratut Taubah: 84.

kuma Umar ya bai wa Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* shawarar ya hana mutane shiga gidansa, kuma Allah ya saukar da wahayi a kan haka.¹³ Ya bada shawarar a kashe fursunonin Badar, Allah ya karfafi ra'ayinsa a Suratul Anfal.¹⁴ A lokacin da 'yarsa Hafsa da sauran matan Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* suka saba da mai gidansu ce ma su ya yi, ko ku daina ko kuma Allah ya musanya ma sa mata wadanda suka fi ku. Sai ga Alkur'ani ya sauka da wannan magana kamar yadda Umar ya yi ta.¹⁵ Wadannan duka suna nuna irin kaifin basirarsa da kusancinsa ga Allah madaukakin sarki. Ba za mu yi mamaki ba idan muka ji falalarsa ta gaba wadda ita ce:

2.7.8 Ana Karantar da Shi (*Ilhama*)

Hadisi ya inganta daga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* cewa, “*A cikin wadanda suka gabace ku na al’ummomi akwai wadanda ake ba su labari. Idan akwai wani daga cikin al’ummata to Umar ne*”.¹⁶

Wannan shi ya sa gaskiya take yawan fita daga bakinsa domin Allah *Tabaraka wa Ta’ala* yana sanar da shi ta hanyar *Ilhama* da yake jefa wa cikin zuciyarsa.¹⁷

2.7.9 Surukutarsa da Gidan Annabta

Allah ya albarkaci Sayyidi Umar da surukuta da wannan babban gida har sau biyu. A karon farko, lokacin da 'yarsa Hafsa ta yi zawarci daga mijinta Khunaisu dan Hudhafata¹⁸ sai ya nemi Sayyidi Usmanu ya aure ta, amma ba a dace ba. Usmanu ya fito fili ya gaya ma sa ba shi da niyyar yin aure a wannan lokaci. Ya nemi Sayyidi Abubakar shi kuma sai ya yi shiru bai ce ma sa uffan ba. Yana cikin damuwa a kan haka sai ga manzon Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* yana neman Umar ya aurar ma sa ita.

¹³ Suratul Ahzab: 53.

¹⁴ Suratul Anfal: 67-68

¹⁵ Suratut Tahrim: 5

¹⁶ *Sahih Al-Bukhari*, hadisi na 3689 da *Sahih Muslim*, hadisi na 2398.

¹⁷ Duba: *Fath Al-Bari*, na Ibn Hajar (7/50) da *Al-Minhaj*, na Nawawi (15/166) da kuma *Mifath Dar As-Sa’ada*, na Ibn Al-Kayyim (1/255).

Farin cikin Sayyidi Umar a wannan rana bai boyuwa. A nan ne Abubakar ya ce ma sa, wataƙila ka ga laifina a lokacin da ka nuna min ‘yarka ban ce kome ba. Ya ce, babu shakka na shiga damuwa ƙwarai a kan haka. Ya ce, ai na ji Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ne yana maganar ta. Ba zan tona sirrinsa ba, kuma ba zai yiwu in nemi auren matar da yake sha’awar aure ba. Amma da ya canja ra’ayi da zan aure ta.¹⁹

A karo na biyu bayan da ya zamo halifa sai ya yi sha’awar auren Ummu Kulsum ‘yar Sayyidi Ali wacce Nana Fatima ta rasu ta bar ta tana ƙarama. Sayyidi Ali ya nuna ma sa cewa, yana nufin ne idan ta ƙara girma ya aurar da ita ga ɗan ɗan uwansa Abdullahi ɗan Ja’afar. Umar ya ce, ni kam ba ni da guri a yau kamar in aure ta, da fatar in haɗa zuri’a da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* tun da yake igiyar kowa tana yankewa daga duniya ban da tasa. Da sayyidi Ali ya gane manufarsa sai ya ɗaura ma sa aure da ita.²⁰ Wannan karimci na Ali ya ƙarfafa danƙon zumunci da ƙauna a tsakanin sa da Sarki Umar, kuma sai Allah ya cika ma Umar gurinsa na haɗa zuri'a da manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* abin da bai tabbata ba a surukutarsa ta farko da shi tun da 'yarsa Hafsa ba ta samu haifuwa da manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ba duk tsawon shekarun da suka yi, kamar sauran matansa in ban da Nana Khadija. Sharifiya Ummu Kulsum ta haifa ma sayyidi Umar 'ya'ya guda biyu, namiji da mace; Zaidu²¹ da Rukayyah.²²

2.7.10 Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya Aika ma sa Kyauta

¹⁸ Sahabin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ne da ya cika a Madina.

¹⁹ *Sahih Al-Bukhari*, Littafin Aure, Hadisi na 5122.

²⁰ Abdullahi ɗan Ja’afar yana rabo ga wannan mata kuma in sha Allahu shi ne mijinta na aljanna, har ma da tukuicin ƙanwarta! Domin kuwa bayan da sarkin musulmi Umar ya rasu sai ta auri Aunu ɗan Ja’afar, ya cika ya bar ta, sannan ɗan uwansa Muhammad ɗan Ja’afar ya aure ta, shi ma haka. Daga ƙarshe ta auri ɗan uwansu Abdullahi ɗan Ja’afar wanda ta cika a gidansa sannan ya auri ƙanwarta Zainab.

²¹ Zaidu yakan yi bugun gaba da cewa, shi ɗan halifofi biyu ne. Yana nufin Sarki Umar da ya haife shi, da Sarki Ali da ya haifi mahaifiyarsa. *Tarikh Dimashk* (19/485).

²² *Mir’at Al-Ukul*, na Majlisi (2/45) daga cikin littafan Shi’a.

Abdullahi dan Umar *Radhiyallahu Anhu* ya ba da labarin cewa, mahaifinsa ya ga wata riga kyakkyawa ta alhariri ga wani mutum, sai ya karbe ta ya zo da ita wurin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya ce ma sa, ya Manzon Allah, ka sayi wannan riga don ka rika sa wa idan baki suka zo ma ka. Sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya ce ma sa, ai wadanda ba su da rabo kadai ke sanya alhariri. Ana haka, watarana sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya aiko ma Umar da kyautar wata riga ta alhariri, sai ya dauko ta ya zo wurin sa. Ya ce, ya Manzon Allah! Ka aiko min da ita kuma ga abin da ka fada a kan irin ta? Sai ya ce, ai na aiko ma ka ita ne don ka sayar ka amfana da kudinta. Sai Umar ya aika ma wani dan uwansa da yake a Makka da ita kafin ya musulunta.²³

Haka kuma Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* yakan yi ma sa kyauta sai Umar ya ce, ya Manzon Allah, na yafe, a bai wa wadanda suka fi ni bukata. Sai Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya ce, “*Ya Umar! Ka karba. Idan aka ba ka dukiya ba tare da ka nuna kwadayi ko ka tambaya ba to, ka karbi abinka. Amma abin da ba haka ba to, kada ka sa ranka a gare shi.*”²⁴

2.8 Umar ya Zama Sarkin Musulmi

Abubakar *Radhiyallahu Anhu* ya ayyana ma musulmi Umar a matsayin wanda zai gaje shi bisa ga shawararsu kamar yadda ya gabata. Don haka da Abubakar ya cika nan take mutane suka yi ma sa mubaya'a, ya kama aiki.

Wani muhimmin abinda ya kamata a sani game da halifa Umar shi ne irin kwarjinin da yake da shi matuƙa a idon jama'a. Amma kuma duk da haka talakawa sun more a lokacin halifancinsa. Domin kuwa ya kasance yana kula da al'amurransu ta ko wane fanni. Bayan dai kulawarsa da tsayuwar addini, Umar yana kula da jin dadin

²³ *Sahih Muslim*, hadisi na 2068. Shi ma dansa Abdullahi ya taɓa samun wannan daraja a lokacin da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya sayi wani doki daga Umar ya ba shi kyautar sa. Duba: *Sahih Al-Bukhari*, Littafin ciniki, hadisi na 2009.

²⁴ *Sahih Al-Bukhari*, Littafin Zakka, Babi na 51, Hadisi na 1473 da *Sahih Muslim*, Littafin Zakka, hadisi na 1045.

rayuwar jama'a da inganta lafiyarsu da haɓaka tattalin arzikinsu da samun kwanciyar hankali da zaman lafiya a tsakaninsu. Irin kwarjinin da Umar yake da shi a zukan jama'a ya sanya wata mata ta yi barin cikinta a lokacin da ta samu labarin an kai farar ta gare shi. Wannan ya sanya shi ya tara jama'a ya nemi shawararsu a kan wannan abin da ya faru don sanin ko diyya ta wajaba a kan sa. Da suka bayyana ra'ayoyansu sai ya yi aiki da ra'ayin Sayyidi Ali wanda ya ce ma sa ya biya diyyar jinjirin da aka rasa.

Ba za mu yi mamakin wannan mata ba idan muka san cewa, manyan sahabbai irin su Zubairu dan Awwam da Sa'adu dan Abu Waƙƙas sukan tafi wajen Umar da nufin gaya ma sa wata magana ko gabatar da wata buƙata, amma su je su dawo ba su samu damar yin haka ba saboda kwarjininsa da ya cika ma su fuska. Ibnu Abbas ma duk da irin kusancin da yake da shi ga halifa Umar ya yi shekara ɗaya yana son ya tambaye shi game da wata aya bai samu damar yin haka ba saboda jin nauyinsa. Wani wanzami kuma ya saki iska saboda tsoro a lokacin da Sarkin Musulmi Umar ya yi tari shi kuma yana yi masa aski.

Umar *Radhiyallahu Anhu* da kansa yana damuwa da yadda jama'a suke fargaban sa, har ma yakan ce, “*Ya Allah! Ka san na fi tsoron ka fiye da yadda su ke tsoro na*”.

2.9 Siyasar Gwamnatin

Babban abin da Sarkin Musulmi Umar ya shahara da shi a zamanin halifancinsa shi ne tsananin kulawarsa da jin dadin talakawa. Halifa Umar ya yi fice wajen ziyarar sa ido wadda yake yi a cikin dare yana sintiri a tsakanin hanyoyi da gidaje don sanin halin da kasarsa ta ke ciki. A cikin irin wannan ziyarar ne yake gano idan akwai barayi ko wasu miyagu ko mabarnata masu fakewa a cikin duhun dare su yi aikin assa, ko kuma baƙo wanda bai samu masauki ba.²⁵

²⁵ Wannan shi ne asalin aikin 'yan doka ko abinda aka sani da suna “*Patrol*” na 'yan sanda a wannan zamani. Sayyidi Abubakar ya kasance yana tura Abdullahi dan Mas'ud don ya yi wannan sintiri a cikin dare. Amma a zamanin Umar shi ne yakan je da kansa shi kaɗai ko kuma

Da yawa Sarkin Musulmi Umar ya yi aikin agaji ga wasu talakawan da suke da bukata wadda ya gano ta a dalilin wannan sintiri da yake yi. Misali, ya samu wani baƙo tare da matarsa tana nakuda su kadai a cikin wata bukka, sai ya dawo gida ya nemi matarsa Ummu Kulsum ‘yar Ali don ta je ta taimaka ma wannan baiwar Allah, a lokacin da shi kuma ya dauki kayan abinci ya hasa wuta ya yi ma su dafuwa wadda mai jego ta ke bukata.²⁶

Wannan sintiri na Sarkin Musulmi Umar ya haifar da sauyin wasu dokoki da tsare tsare a gwamnatinsa. Misali, a dalilin haka ne ya sanya doka game da masu zuwa jihadi kar su wuce wata huɗu ba a dawo da su gida ba, domin ya ji wata mata da ta matsa tana waƙoƙi waɗanda cike da ban tausayi tana wasfta kewar mijinta da yadaɗe a fagen fama.²⁷

Ya kuma sabunta doka game da rabon arziki inda ya sanya ma duk jaririn da aka haifa a musulunci albashi na kansa bayan a da sai wanda aka yaye shi ne ake ba albashi. Watarana yana sintiri a cikin dare sai ya lura da wani yaro yana yawan kuka, da ya nemi bayani sai ya gano uwarsa ta yaye shi kafin lokaci don tana son a rubuta ma sa albashi. A kan haka ya yi wannan sabuwar doka.²⁸

Haka kuma ya canza ma wani saurayi da ake ce ma Nasru ɗan Hajjaj wurin zama ya tayar da shi daga Madina ya koma Basra saboda ya ji wasu mata a cikin dare suna tafi a kan sa, da ya bincika sai aka gaya masa cewa saurayi ne kyakkyawa kuma har yana shiga a cikin gidaje. Don haka Umar ya ji tsoron aukuwar fitina a cikin gidajen bayin Allah waɗanda suka je wurin jihadi suka bar matansu a gida. Sai ya dauki wannan mataki don magance ta.

Ban da wannan kuma halifa Umar yakan zauna bayan ko wace Sallah don sauraren buƙatun talakawa. Yakan kuma shiga kasuwa don ya gane ma idonsa abin da ke gudana don ya hana yin cuta. Misali, akwai lokacin da ya tarar da wani baƙo yana sayar

da rakiyar wani bawansa mai suna Aslam ko kuma ya tafi tare da abokinsa Abdurrahman ɗan Auf.

²⁶ *Al Bidayah Wa An-Nihayah*, na Ibnu Kathir, (7/140).

²⁷ *Manakib Amir Al-Mu'minin Umar bin Al Khadfab*, na Ibnul Jauzi, shafi na 89.

²⁸ *Al Bidayah Wan Nihayah*, na Ibnu Kathir, (7/140).

da man kade a kan wani farashi da ba a saba da shi ba, sai ya umurce shi da ya sayar a kan farashin da aka sani, ko kuma ya fita daga wannan kasuwa. Kuma yakan hana yin kasuwanci ga wanda bai san yadda ake yin sa ba a Shari'a.²⁹

2.10 Kaunar da Sayyidi Umar Yake Bayyana ma *Ahlulbaiti*

Ba a boye yake ba ga duk mai duban hankali ga tarihi cewa, Umar da ma duk sauran sahabbai babu wanda suke kauna a duniya kamar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* da iyalansa. Sayyidi Umar ya taɓa furta wannan magana a gaban Sayyida Fatima *Radhiyallahu Anha* in da ya ce ma ta, “*Ya ke ‘yar Manzon Allah! Babu wani mahaluki a bisa doron kasa wanda muke so kamar mahaifinki. A bayan sa kuma babu wani mahaluki da muke so kamar ki*”.³⁰

Mu fita zancen maganar fatar baki - duk da mun san sahabbai masu faɗa su cika da aiki ne. Amma mu duba a aikace mu ga yadda wannan soyayyar ta kasance:

Al-Mar'ashi daga cikin malaman Shi'a ya ruwaito cewa, watarana an kawo ma Sarkin Musulmi Umar riguna masu yawa daga kasar Yaman. Bayan da ya raba ma mutane, sai suka rinƙa zuwa suna gai da shi yana zaune a cikin *Raudha* kowa yana sanye da sababbin tufafinsa. Ana haka sai ya hango Hasan da Husain sun fito daga wajen mahaifiyarsu amma bai gan su da irin waɗannan tufan ba. Nan take sai ransa ya faci, damuwa ta bayyana a fuskarsa. Da aka sanar da shi cewa, duk a cikin tufan da aka kawo babu wanda ya yi daidai da su, nan take sai ya tashi Manzo na musamman zuwa kasar Yaman, ya rubuta ma gwamnansa yana buƙatar tufa guda biyu da za su dace da girman Hasan da Husain, kuma yana neman ya gaggauta. Da aka kawo su ya ba su suka sanya sai fuskarsa ta yi haske, ya ce “*Sai yanzu ne hankalina ya kwanta*”.³¹

²⁹ *Fasl Al-Khidab Fi Sirati Amir Al-Mu'minin Umar bin Al-Khadfab*, na Dr. Ali Muhammad As Silabi, Darul Fajr, Alkahira, Shafi na 200-201.

³⁰ Daga cikin littafan Sunna: *Tarikh Dimashk*, na Ibn Asakir (42/166) da *Tarikh Baghdad*, na Al-Khadib Al-Baghdadi (7/452). Daga cikin littafan Shi'a: *Al-Imam Ali fi Aara' Al-Khulafa'*, na Mahdi Fakih Imani, shafi na 65.

³¹ *Sharh Ihkak Al-Hakk*, na Al-Mar'ashi (33/430).

Akwai irin wannan kasaitacciyar kyauta da ya taɓa yi ma mahaifinsu Sayyidi Ali. Watarana aka tambaye shi a kan wani tufa da aka ga yana yawan sa wa. Sai ya ce, zaɓaɓɓena ne masoyina Umar ya ba ni shi, mutumin da ya tsarkake ma Allah zuciyarsa sai Allah ya tsarkake shi. Kuma sai ya fashe da kuka.³²

A cikin littafinmu *Su wane ne masoyan ahlulbaiti?* Mun yi bayani game da irin gatancin da iyalai da dangin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* suka riŋka samu a zamanin halifancinsa. Daga ciki akwai tsarin rabon arzikin ƙasa wanda ya ba wa iyalai da dangin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* gatanci da moriya fiye da kowa. Bari mu ɗan ɗebo daga abin da muka faɗa a can:

"Bisa ga wannan rajista kuwa, Sayyidi Ali shi ne ya fi kowa samun kaso mai tsoka, in ban da Matan Annabi Sallallahu Alaihi Wasallam da ɗan uwan mahaifinsa Abbas. Sai ga halifan da kansa yana karɓar albashi ƙasa da na iyalan Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam."

"Haka kuma a cikin bitar da Umar yake yi wa rajistar, ya tarar da sunayen Hasan da Husaini a matsayinsu na 'ya'yan Ali dai dai da sauran ƙananan yara 'ya'yan sahabbai, suna da dirhami dubu biyu ko wannensu. Amma sai Sayyidi Umar ya cire su, ya riskar da su da babansu, aka yanka masu dubu biyar-biyar. Ya ce, saboda kusancinsu ne da Manzon Allah da irin son da Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam ɗin yake yi ma su."³³

"Abdullahi ɗan Umar ya yi koke game da nasa albashin, domin Sayyidi Umar ya ƙara ma Usamatu ɗan Zaid Dirhami ɗari biyar a kan albashinsa. Shi kuma a ganinsa, babu wani abin da ya raba shi da Usamatu, domin su tsara ne, waɗanda suka tashi tare, suka je wuraren jihadi a tare da Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam. Amsar da

³² *Al-Musannaf*, na Ibn Abi Shaibata (12/29).

³³ Duba: *al Tarikh*, na Ya'akubi, (2/153) *al Dabaƙat*, na Ibnu Sa'ad (3/213-214) da *Al Kharaj*, na Abu Yusuf, Shafi na 43-44.

*babansa ya ba shi ita ce: "Na fifita shi ne a kan ka, don Manzon Allah ya fi son sa a kan ka, ya kuma fi son mahaifinsa a kan naka"*³⁴

"A cikin matan Annabi Sallallahu Alaihi Wasallam ma, sai da halifa Umar ya fifita Nana A'ishah a kan sauran mata (wadanda suka hada da 'yarsa Hafsa), la'akari da fifikonta a wajen son da Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam ya ke yi ma su. Duk da ya ke wasu riwayoyi sun bayyana cewa, ita A'ishah ta yi ma sa magana a kan cewa, tun da Annabi Sallallahu Alaihi Wasallam bai banbanta su ba a kyautukansa, shi ma ya daidaita su. Sa'annan ya mayar da albashinsu iri daya."

"Idan mu ka koma wajen sauran dangin Annabi Sallallahu Alaihi Wasallam, za mu ga irin matsayin da su ke samu a wurinsa. Misali, Umar ne kadai a zamanin mulkinsa yake kusanto da kanin Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam; Abdullahi dan Abbas, duk da kankantarsa. Idan aka yi ma sa magana yakan ce: "Yaro da gari abokin tafiyar manya ne". Yana nuni da irin ilmin da dan Abbas yake da shi".

"Game da mahaifin nasa kuma (Ina nufin Abbas; baffan Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam), halifa Umar ya taba yin ciris da fushinsa. Wannan ya faru ne a lokacin da aka ci garin Makkah. Domin shi Umar din yana da ra'ayin duk a gama da makiyan musulunci wadanda suka kare rayuwarsu wajen yakar Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam. Shi kuma Abbas yana da ra'ayin a yafe ma su. Da zancen ya hada su sai Abbas ya fusata, ya ce, don dai ba suna 'yan gidanku ba ne! Anan sai Umar ya ce masa, Ni, ba ni da wani kabilanci ga jama'ata a kan musulunci. Wallahi ranar da ka musulunta na fi farin ciki bisa ga a ce Hadfabi ne; babana, ya musulunta, don na san

³⁴ *Minhajus Sunnatin Nabawiyah (3/172-173).*

irin farin cikin Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam a kan musuluntarka".³⁵

Haka kuma a cikin wancan littafin mun fafi irin yadda Sarkin Musulmi Umar ya ke gabatar da makusantan Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* a kan nasa dangi da makusanta. Ga ɗaya daga cikin labaran da muka cirato don karfafa wannan bayani:

"Wata rana Sayyidi Umar ya aike ma 'yar uwarsa As-Shifa'u 'yar Abdullahi domin ta zo yana son ganin ta. Ko da ta zo sai ta tarar da wata bakuwa wadda ita ce Atika 'yar Usaid. A lokacin da Umar ya gan su a tare sai ya ɗauko wasu mayafai guda biyu babba da karami, ya bai wa Atika babban ita kuma Shifa'u ya ba ta karami. 'Yar uwarsa ba ta boye damuwarta ba a kan wannan bambanci sai ta ce masa, haba Sarkin Musulmi, kai ne fa ka aika kira na wannan kuma ita ta zo da kanta. A musulunta kuma na riga ta. Sannan ni 'yar uwarka ce, ya za ka yi min haka? Umar ya amsa ma ta da cewa, "A haƙiƙa na kira ki ne don in ba ki su duka biyu, amma da na gan ta na tuna kusancinta da Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam sai naga ta fi dacewa in ba ta babba. Don haka sai ki yi haƙuri".³⁶

Daga nan mutum zai san cewa, ba a banza ba Ahlulbaiti suke ƙaunar Umar. Kana musun haka? Bari mu kawo ma ka 'ya'ya goma daga zuri'ar Sayyidi Ali kawai waɗanda aka sa ma su sunan Umar. Ko ba soyayya ce take sa a sanya ma 'ya'ya sunan mutum ba? Ga su kamar haka:

1. Umar Al-Ashraf ɗan Sayyidi Ali
2. Umar Al-Asgar ɗan Sayyidi Ali
3. Umar ɗan Al-Hasan ɗan Ali
4. Umar ɗan A-Husain ɗan Ali

³⁵ *Su Wane ne Masoyan Ahlulbaiti*, na Muhammad Mansur Ibrahim, bugun maɗaba'ar Al-Ihsan, Jos, 2006, shafi na 76-79.

³⁶ *Al Isabah* na Ibnu Hajar, (4/25).

5. Umar dan Al-Hasan dan Al-Hasan dan Ali
6. Umar dan Ali dan Husaini dan Ali
7. Umar dan Musa Al-Kazim jikan Ali
8. Umar dan Muhammad dan Umar Al-Adraf jikan Ali
9. Umar dan Al-Hasan Al-Afdas dan Ali
10. Umar dan Al-Husain dan Zaid jikan Husaini dan Ali³⁷

Idan ka hada wannan bayani da ya gabata da yawan surukuta da auratayya da ke tsakanin wadannan gidaje biyu, ina nufin gidan Umar da na Ali amincin Allah ya dafa tabbatuwa a kan su, da kuma irin hadisan da ko wane bangare ya ruwaito kuma ya yada su a duniya kan falala da darajojin takwaransa za ka haƙiƙance, abin da ‘yan Shi’a suke fadi na gaba da ƙiyayya a tsakanin su ba kome ba ne sai tatsuniya.

2.11 Yadda Sarki Umar Yake Kula da Dukiyar Jama'a

Umar ya kasance mai yawan tsentseni dangane da dukiyar al'umma da yake kula da ita a matsayinsa na shugaban musulmi. Kuma yakan tsananta ma kansa sosai da iyalansa dangane da ita. Ga wasu daga cikin labaran da ke bayyana irin taka tsantsan da yake yi:

1. Sarkin Musulmi Umar na kashe fitilar gwamnati idan ya ƙare aikin da ya shafi jama'a sannan ya kunna tasa domin kada ya shiga cikin haƙƙen jama'a.
2. A lokacin da yaronsa ya ba shi madara ya sha yana tsammanin daga rafumarsa ne, amma daga baya ya gane cewa daga rafumar gwamnati ne sai da ya shawarci surukinsa Sayyidi Ali a kan wannan, Ali ya nuna ma sa shi a nasa ra'ayi ba kome.

³⁷ Duba wadannan sunaye a littafin Shi'a: *Al-Jarida fi Usul Ansab Al-Alawiyyin*, na Sayyid Husain Az-Zarbaḍi (1/207). A littafan Sunna kuma a duba: *Al-Asma' wa Al-Musaharat bain Ahl Al-Bait wa As-Sahaba*, na Sayyid bin Ahmad Ibrahim, shafi na 24.

3. Ya samu labarin d'ansa ya yi kiwon rakumarsa a cikin rakuman gwamnati, sai ya hane shi kuma ya umurce shi da ya mayar da abin da ta haifa a cikin taskar gwamnati tun da yake da abincin gwamnati aka yi kiwon ta.
4. Matarsa Ummu Kulsum 'yar Sayyidi Ali ta aika da kyautar turare zuwa ga matar sarkin Ruma ta hannun Manzon da ya aika masa. Da aka zo mata da tukuici sai ya umurce ta da ta mayar da shi cikin dukiyar gwamnati tun da yake Manzon da ya kai sakon gwamnati ce ta aike shi. Ba ta gamsu da wannan umurni nasa ba sai ta kai kara wurin mahaifinta; Sayyidi Ali, wanda ya goyu bayan halifa Umar. Amma kuma sai ya ba da shawarar a cire ma ta daidai abin da ta aike da shi daga cikin tukuicin.
5. Yakan hana matansa su yi amfani da abin da ya rage idan aka raba Turare ko Mai ko ire irensa ko da kuwa su shafa kansu ne da abin da ya saura a hannayensu, domin yana ganin ba halaliyarsu ba ne.

2.12 Yadda Sarki Umar Yake Nada Mukamai

Babban abin da halifa Umar *Radhiyallahu Anhu* yake kula da shi a wajen nada mukami shi ne kwarewar mutum a irin aikin da ake bukata. Da yawa Umar kan nada mutum a wani mukami ya bar wasu wadanda sun fi shi daraja ko kuma ilimi da gabaci saboda la'akari da iyawarsa ga wannan aiki fiye da su. Yakan gwada mutum lokaci mai tsawo kafin ya ba shi mukami kamar yadda ya tsayar da Ahnafu dan Kaisu tsawon shekara guda a Madina, sannan ya ce ma sa, na jarabta ka na lura da alheri a zahirinka, kuma ina fatar badininka ya kasance haka. Sannan ya yi masa wa'azi, ya nada shi gwamna.

Wani abin da zai bayyana ma na ma'aunin da Sayyidi Umar yake amfani da shi wajen gano wanda ya cancanci mukami shi ne, labarin yadda ya nada Shuraihu a matsayin alkali. Ga yadda labarin ya ke:

Watarana halifa Umar ya dauki hayar doki daga wani talaka, ya yi masa sharadin cewa, su biyu ne zasu hau dokin da shi da wani amininsa. Ga alama wannan dokin bai yi

kwarin da zai dauki dawainiyar Umar tare da abokinsa ba. Amma duk da haka wannan bawan Allah ya amince, watakila don ganin Sarkin Musulmi ne zai yi amfani da shi. Kuma ko ba komai idan dokin ya samu matsala Sarkin Musulmi Umar mai iya ranka masa ne a tunaninsa. To, amma hasashen wannan bawan Allah bai zamo daidai ba, domin kuwa a lokacin da dokin ya kasa sai Umar ya umurce shi da ya hakura ya dauki kayansa. Sai shi kuma ya ce bai yarda ba sai an ba shi diyyar raunana ma sa abin hawa da aka yi. Da suka kasa cimma yarjejeniya sai Sarkin Musulmi Umar ya neme shi da ya samar da wanda zai yi hukunci a tsakanin su. A nan ne wannan bawan Allah ya ba shi sunan Shuraihu, wanda ya ke ba sahabi ba ne amma yana daga cikin malamai masu basira. Bayan da ya gudanar da bincike a kan mas'alar, Shuraihu ya yi hukunci da cewa, dole ne Sarkin Musulmi ya biya wannan talaka diyyar barnar da ya yi masa. Dubin irin kwararan matakan da Shuraihu ya dauka na bincike da yadda ya yi karfin halin ba Sarkin Musulmi rashin gaskiya ya sa nan take Umar ya nafa shi alkali. Sai Shuraihu ya kasance shi ne nadadfen alkali na farko a tarihin musulunci.³⁸

Sarkin musulmi Umar yakan shawarci mutane game da wanda za a ba mukami. Kuma a zamaninsa duk gwamnan da aka nafa sai an ba shi rubutacciyar takarda da sa hannun Sarkin Musulmi a kanta wadda kuma ta kunshi sharuƙƙan wannan aiki da aka dora ma sa. Yakan halartar da jama'a don su yi shaida kamar irin tsarin rantsarwar da ake yi a gaban jama'a a wannan zamani.

A ko da yausha Sayyidi Umar yakan zaɓar ma mutane shugaba ne daga cikinsu. Ba ya dora bakauye a kan 'yan birni saboda rashin dacewar yanayinsu da al'adunsu da tunaninsu. Yakan zaɓi masu ilimi don su karantar da jama'a. Tausayi shi ma sharafi ne kafin mutum ya cancanci shugabanci a zamaninsa. Don haka, ya fasa nafa wani mutum daga kabilar Banu Sulaim a kan ya ce shi bai taɓa sunbantar 'ya'yansa ba. Umar ya ce ma sa, ba ka da jinkayi kenan. Ba za mu shugabantar da kai a kan jama'a ba.

Umar *Radhiyallahu Anhu* ya hana duk gwamnoninsa yin kasuwanci ko wane iri don gudun su nemi wani sassauci ko a yi mu su rangwame don la'akari da mukaminsu.

³⁸ *Akhbar Al-Kudhat* na Waki'u dan Jarrah, bugun madaba'ar Alam Al-Kutub, Beirut, (2/189).

Daga nan sai raini ko jin nauyi ya shiga a tsakaninsu da talakawa, abin da zai iya kawo cikas ga zartar da adalci a wajen hukunci. Akai akai kuma ya kan rubuta wasifu na fadakarwa da jan kunne zuwa gare su don su zamo masu amana da gaskiya da yin adalci a cikin aikinsu.

2.13 Tsakanin Sarkin Musulmi Umar da Gwamnoninsa

Ana iya cewa, dukkanin gwamnoni a zamanin halifancin Umar sun yi tasiri da tsarin tafiyar da al'amurransa. Mafi yawan su sun kasance masu tsentseni da gudun duniya kamar sa. Amma kuma duk da haka, Umar sai ya lisafta abin da gwamnansa ya tara na arziki idan lokacin farewar aikinsa ya yi. Da yawa wadanda ya karɓe rabin dukiyarsu ya mayar a taskar hukuma saboda wasu dalilai da suka shafi tara kudi ta wata hanya ba albashi ba, kamar kasuwanci ko kiwo da sauransu.

Sarkin musulmi Umar ya umurci duk gwamnoninsa da su rinka zuwa aikin hajji tare da jama'arsu domin su samu halatar taron shekara shekara da yake yi da su in da yake yi ma su gargadi a game da talakawansu. Yakan ce da su, *"Ban dora ku a kan talakawa ba don ku ci dukiyarsu ko mutuncinsu ko ku zubar da jininsu. Na tura ku ne don ku tsayar ma su da Sallah, ku sanar da su addini, ku yi ma su rabo a kan adalci."* Yakan sanar da talakawa cewa, suna da ikon kawo fara idan gwamnoninsu suka cutata masu.

A bangaren talakawa kuma Sarkin Musulmi Umar ba shi yarda su raina shugabanninsu ko su wulakanta su. Don haka, duk talakan da ya kuskura ya ci mutuncin basarakensa ko ya yi ma sa rainin bai dace ba to, Umar ba ya sassauta masa.

2.14 Jihadi da Fadadar Daular musulunci a Zamaninsa

Duk ayyukan jihadi da Sarkin Musulmi Abubakar ya soma sun samu kammala a halifancin Umar. A zamaninsa, aka kasa ayyukan jihadi zuwa bangare biyu: Gabas, wadda ta hada da Iraki da biranen Farisa har cikin kuryarsu, da kuma Yamma, wadda ta hada da Sham da Misra da Libiya.

A yankin Gabas an ci garuruwa masu dinbin yawa da suka hada da; Kaskar, Sabat, Mada'in (Hedikwar Farisa), Jalula, Tustar, Jundi-Sabur, da Nahawand. Sannan sai Hamadhan, Rayy (Tehran), Kumsi, Jurjan, Dabaristan (Mazandaran), Azrabijan da Khurasan. Duk wadannan yankuna ne da birane da suka kasance farkashin daular Kisra na Farisa. Sai kuma sashen Turkiyyah da Isfakhr da Fasa da Dara-Bijird da Kirman da Sijistan da Mukran da dukkan garuruwan kurdawa.

A bangaren yamma kuma, musulmi sun lashe dukkan biranen Sham wadanda suka hada da; Dimashka da Fihlu da Bisan da Dabriyyah da Himsu da Kinnisrina da Kaisariyyah da birnin Kudus. Duka wadannan sun kasance a farkashin mulkin Rumawa, sai Allah ya wargaza ikonsu ya bai wa musulmi nasara a kan su zamanin halifancin Umar dan Khadfi.

Daga nan kuma sai kasar Misra wadda ita ce yanki na biyu a cikin rikon Rumawa. Ita ma an samu nasarar buɗa biranenta kamar su Bilbis da Umm-Danin da Iskandariyyah da duk garuruwan da ke tsakaninsu. Sannan sojojin musulmi suka wuce zuwa Barka da Darabulus, suka kuma samu cikakkiyar nasarar shigar da su a cikin daular musulunci.

Kafin farkashen halifancinsa, Sarkin Musulmi Umar ya gama da manya manyan dauloli biyu da su ke da farkin soja da na tattalin arziki a duniya wato, Farisa da Ruma. Ya kuma shigar da karantarwar addinin musulunci har cikin birnin Sin a gabas. Sannan ya game kusan duk yankunan duniyar wancan lokaci.

Da haka ne musulunci ya wayi gari shi ne addini mafi farki, wanda hukumarsa ita kadai ce mai fada a ji a duniya. Don haka sai aka kawar da kabilanci da fadace fadacen al'ada da aka saba. Mutane suka samu walwala da 'yanci a farkashin mulkin musulunci.

2.15 Siyasar Yaƙoƙinsa

Halifa Umar ya kasance yana gudanar da duk yaƙoƙan da ake yi daga hedikwatarsa ta Madina. Kafin ya ba da ko wane umurni kuwa sai ya nemi a siffanta ma sa wuraren yaƙi da yanayinsu. Yana kuma biye da labaran abin da ke gudana daki daki.

Yakan fita da kansa a bayan gari yana tarbon labarai daga matafiya da 'yan sakon da aka aiko ma sa.³⁹

A wajen zaben shugabannin soja, Sarkin Musulmi Umar yakan zaɓi masu tsoron Allah, masu natsuwa wajen dɔukar matakai da wajen yanke hukunci, masu karfin hali da jarunta da sha'awar yaƙi, masu kaifin basira da sanin dabarun faɗa da abokan gaba.

Wani abinda zai bayyana ma na siyasar Sarkin Musulmi Umar a sha'anin jihadi shi ne, gaggawar cire Khalid ɗan Walid daga jagorancin mayaƙa da ya yi kai tsaye bayan fara aikinsa, alhali kuwa Khalid ya yi fice tun a zamanin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* da kuma lokacin Sayyidi Abubakar saboda ɗinbin nasarorin da Allah ya ba shi a kan maƙiya. Masanan tarihi sun tofa albarkacin bakinsu game da wannan lamari. A ra'ayin wasu, Umar ya yi haka ne saboda kusancin ɗabi'arsu. Domin kaifinsu iri ɗaya ne, sai suka dace su zamo ma'aikata a gwamnatin Abubakar wanda aka sani da sanyin hali. Amma a yanzu bai dace jagora na sama da na kasa duk su zamo masu zafi ba. Don haka ya zama tilas a canja shi. Wata riwaya daga halifa Umar ta nuna fargaban da ya ke da shi game da yadda mutane suka canfa Khalid a wajen yaƙi shi ya sa ya cire shi don ya karfafa imanin musulmi game da cewa, Allah shi kaɗai ne mai ba da nasara idan ya so, ko da Khalid ko ba da shi ba.

Duk yadda lamarin yake dai, Umar ya sallami Khalid daga muƙaminsa na kwamanda kuma ya zaɓi Abu Ubaidah a madadin sa. Abu Ubaidah shi kuma sai ya raba aikinsa kashi kashi, ya naɗa wasu kananan jagorori waɗanda ya zaɓa daga cikin mayakan da ke karƙashinsa, a cikinsu kuwa har da Khalid ɗin kansa, da Yazid ɗan Abu

³⁹ Wani abin ban sha'awa da ban dariya shi ne yadda Manzon Sa'ad ɗan Abu Waƙƙas wanda ya zo da busharar nasarar da aka samu a Kadisiyyah ya gamu da Umar yana jiran saƙo a bakin gari, sai Umar ya tambaye shi, daga ina? Ya faɗa masa. Ya ce, ina labari? Ya ce, Allah ya tarwatsa Arna. Umar ya ce, kara min bayani. Dan saƙo ya ce, sauran bayani sai wurin Sarkin Musulmi! Haka Umar ya bi shi suka shiga gari, ɗan saƙo na kan dokinsa yana sukuwa, shi kuma Umar yana biye da shi yana shaƙar labari har suka shiga gari. Da suka isa sai mutane suka rinƙa gai da Sarkin Musulmi! A nan ne gogan naka ya gane abokin tafiyarsa. Sai ya faɗi yana rokon gafara. Sarkin Musulmi ya ce ma sa, ba ka da laifi. Tashi dai ka ba mu labari!! Duba cikakken labarin a *Tarikh Al-Umam wa Al-Muluk* na Dabari (4/408).

Sufyan da Shurahbil dan Hasana da Habib dan Maslama. Shi kuma sai ya zama mai kula da aikinsu gaba daya. Khalid bai nuna damuwa ba a kan cire shi da Umar ya yi, bai kuma fi ba da gudunmawarsa ga ci gaban jihadi ba tun da ya ke aikin na Allah ne, kuma nasarar addini ake nema da yardar Madaukakin Sarki.

2.16 Wasu Darussa Daga Wadannan Yaƙoƙa

Da yake ba zai yiwu a irin wannan takaitaccen littafi a fayyace labarin yaƙoƙan da suka kai ga cin garuruwan da muka ambata ba. Zai yi kyau mu bayyana kaɗan daga cikin darussan da ake iya koya daga cikinsu.

Darasi na Daya: Haɗin Kan Sahabbai a Yaƙoƙan

Muna iya cewa, dukkanin waɗanda suka cancanci zuwa yaƙi a wancan lokaci sun taka irin tasu rawa wajen samar da nasara ga yaƙin buɗar birane da halifa Umar ya shelanta. An ba da labarin cewa, a yaƙin Kadisiyyah kawai sama da mutane saba'in daga cikin mayaƙan Badar suka halarta, fiye da mutane ɗari uku daga masu *Bai'atur Ridhwan*, fiye da ɗari uku daga jarumawan *Fathu Makkah*, fiye da mutane ɗari bakwai daga 'ya'yan sahabbai. Kai kusan ana iya cewa, babu wani ƙwararre ko gwani da bai fito da ƙwarewarsa ko ya bayyana bajintarsa ba a wannan yaƙin.

Darasi na Biyu: Mayaƙa Sun Bayyana Jarunta da Amana da Imani

Babu irin nau'in haƙuri da jarunta wanda musulmi ba su nuna ba a lokacin yaƙoƙa da muke magana a kan su. A Farisa misali, Majusawa sun firgita da irin ƙarfin halin musulmi, wanda ya kai ga su ratsa kogin “Dijla” ba tare da jirage ba. Fitattun jarumawa irin Ka'aka'u dan Amru da Nu'umanu dan Mikrin sun ba da himma matuƙa a yaƙin Nahawand da Tustar.

A game da amana kuwa, Sarkin Musulmi da kansa sai da ya jinjina ma su bisa ga irin tarin dukiyar da suka aiko da ita daga fagen fama zuwa fadarsa, ya na cewa, lalle waɗanda suka kawo wannan dukiya amintattu ne. Sayyidi Ali ya ce ma sa, kai ne ka

zama amintacce, don haka talakawanka suka bi sawunka. Da ka yi zalunci da kuwa sun yi koyi da kai. Daga cikin ganimomin da suka iso fadar halifa Umar har da takobin *Kisra* shugaban kasar Farisa da na *Hiraklu* shugaban Ruma da kayan ado da ababen more rayuwa iri iri da kuma kayan alfahari na tarihi da suka mallaka wafanda kakanninsu ke bugun gaba da su.

Dangane da kishin addini kuwa, muna iya fahimtarsa daga labarin wani ladani mai kiran sallah wanda ya rasu a fagen fama, mutane duk suka nuna sha'awarsu ga mukamin nasa, sai da har aka kai ga yin kuri'a a tsakaninsu.⁴⁰

2.18 Yadda Sarkin Musulmi Umar ya Gamu da Ajalinsa

A karshen shekara ta ashirin da uku bayan hijira ne Sarkin Musulmi Umar ya yi mafarkin wani jan zakara ya sare shi har sau biyu. Da ya labarta ma Asma'u 'yar Umais; matar halifa Abubakar wacce Sayyidi Ali ya aura a bayansa, wacce kuma aka sani da kwarewa a fassarar mafarki, sai ta ce ma sa, wani ba'ajame zai kashe ka.

A tsarin gwamnatin Umar duk namijin da ya balaga daga cikin kafirai ba a ba shi damar zaunawa a Madina. Amma Mughira dan Shu'ubah, gwamnansa na Kufa ya nemi izininsa domin ya turo ma sa wani yaro mai hazaka daga cikin 'ya'yan Farisa, ana kiransa Abu Lu'lu'ata wanda kuma bai musulunta ba. Yaron ya kware sosai wajen sana'oin hannu kamar kira da sassaƙa da zane da makamantansu. Sarkin Musulmi Umar sai ya amince.

Bayan da Abu Lu'lu'ata ya tare a Madina, ya nemi sassaucin harajin da Mughira ya dora ma sa a wajen Sarkin Musulmi Umar. Umar ya tambaye shi nawa kake biya ne a shekara? Ya ce, Dirhami dari. Umar ya ce, mene ne sana'arka? Ya ce, Kira da Sassaƙa da kuma Zane. Sai Umar ya ce, to in haka ne kuwa ai Dirhami dari ba su yi ma yawa ba. Sarkin Musulmi duk da haka ya ba da umurnin a rage ma sa haraji, amma bai sani ba. A kan haka ya shirya ganin bayansa.

⁴⁰ *Tarikh Al-Umam Wal Muluk*, na Dabari, (4/390).

A safiyar 26 ga watan Dhul Hajji na shekara ta 23 bayan hijira Sarkin Musulmi Umar ya fito zuwa Masallaci kamar yadda ya saba, ba tare da ɗan rakiya ko wani jami'in tsaro ba. Aka ta da Sallah ya shiga gaba, ya daidaita sahan mutane sannan ya kabbarta. Gama Fatiharsa ke da wuya sai aka ji tsit, waɗanda su ke wajen Masallaci ba su san abin da ke faruwa ba. Can sai suka ji muryar Abdurrahman ɗan Aufu yana ci gaba da Sallah, kuma ya tafaita ta sosai. Daga cikin Masallaci kuwa, waɗanda ke kusa sun shedi Abu Lu'lu'ata ya kutsa a tsakanin mutane yana sukar su da wuƙa, sai da ya soki mutane 13 kafin ya kai zuwa ga liman, ya yi ma sa suka shida a wurare daban daban cikinsu har da wata suka guda ɗaya a kuifinsa. Umar bai kai ƙasa ba sai da ya janyo Abdurrahman ɗan Aufu ya sanya shi a matsayinsa don ya ci gaba da ba da Sallah ga mutane. Bamajushe ya yi gaggawa don ya gudu, amma wani daga cikin mamu ya cire mayafinsa ya jefa ma sa. Da ya lura da cewa, babu makawa sai an kama shi sai ya soka ma cikinsa wuƙar da ke hannunsa, nan take ya faɗi ya ce ga garinku.

Umar ya suma a kan zafin wuƙa da ta ratsa jikinsa. Ana gama sallah shi kuma yana farfadowa, sai ya tambaya, jama'a sun yi Sallah? Aka ce masa, eh. Ya ce, babu rabo a cikin musulunci ga wanda bai yi Sallah ba. Ya umurci Ibnu Abbas ya duba ma sa wane ne ya kashe shi? Da ya ji cewa bamajushe ne sai ya gode ma Allah a kan cewa, ba wanda yake mai da gabas ya yi Sallah ne ya kashe shi ba. Sannan ya nemi ruwa domin ya yi alwala ya sake Sallah, amma sau uku duk lokacin da ya yi alwala sai zafin ciwo ya buge shi har ya suma, sai a na ukun ya samu ya yi sallarsa ta ƙarshe.

Da farko mutane ba su yi tsammanin halifa Umar zai mutu ba sai da wani likita ya zo ya haɗa wani magani ya ba shi ya sha. Da ya sha sai maganin ya fito ta inda aka soke shi a ciki. Anan ne likitan ya umarce shi da yin wasiyya. Mutane suka soma kuka a kan jin cewa, za su yi rashin sa, amma sai ya hana su. Ya kafa ma su hujja da hadisin da ya ji daga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* cewa, ana azabtar da matacce da kukan da rayayyu suke yi ma sa.

Manyan sahabbai sun kewaye Sarkin Musulmi Umar suna taya shi murnar samun shahada, suna tuna ma sa alhairansa da taimakonsa ga Manzon Allah *Sallallahu Alaihi*

Wasallam da kuma adalcinsa a cikin mulkinsa. Amma duk a cikinsu babu wanda maganarsa ta yi ma Umar dafi kamar Ibnu Abbas wanda bayan da ya kare jawabinsa Umar ya tambaye shi, za ka shede ni da wannan abin da ka fada a gaban Allah? Nan take Sayyidi Ali ya ce ma sa, ka ce eh, ni ma ina tare da kai. Shi kam Umar abin da ya ce shi ne, fatar nika yi in tsira da ladar jihadina tare da Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam*. Nauyin sarauta kuwa idan na tashi ba lada ba zunubi to, na yi arziki.⁴¹

Sayyidi Abdullahi dan Abbas ya labarta cewa, a lokacin da aka dora Umar a kan gado sai mutane suka kewaye shi suna tasalima suna yi ma sa addu'a. Ina cikin su sai na ji an dafa kafadata a baya. Ko da na duba sai ga Ali dan Abu Dalib. Sai ya roka ma Umar rahamar Allah sannan ya ce, *"Ba wani mutum da zai rayu a bayan ka wanda nake son in hadu da Allah da irin aikinsa kamar ka. Ina fatar Allah ya hada ka da aminnanka. Domin na sha jin Manzon Allah Sallallahu Alaihi Wasallam yana cewa, na tafi tare da Abubakar da Umar, na shiga tare da Abubakar da Umar, na fito tare da Abubakar da Umar"*.⁴²

Umar ya umurci dansa Abdullahi ya duba yawan bashin da ake bin sa. Sai ya gaya ma sa cewa, bashin ya kai Dirhami dubu tamanin da shida (Dirh. 86,000). Umar ya ce, ka tattara abin da muka mallaka ka biya bashin, idan bai isa ba ka nemi danginmu Banu Adiyin su taimaka. Idan sun kasa ka nemi kuraishawa kar ka wuce su.

Sannan ya umurce shi da ya nemo ma sa iznin Umar Muminai A'ishah don yana son a rufe shi a cikin dakinta kusa da aminnansa guda biyu; Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* da Sayyidi Abubakar Siddiq. A'ishah ta tausaya ma Sarkin Musulmi Umar ta kuma amince ma bukatarsa. Ta kara da cewa, na so in kwanta kusa da mahaifina da mijina, amma ba kome, na bar ma sa haƙƙena. Da Umar ya ji wannan bayani sai ya ce ma dansa ka sake neman izini idan aka dauko gawata za a shigar. Wataƙila ta ji nauyin kwayar idona ne da take motsi. Idan ta sauya ra'ayinta kar ku damu, ku kai ni maƙabartar sauran musulmi, ba damuwa.

⁴¹ Wannan shi ne halin mutanen Allah waƙanda idan suka aikata alheri sai zuciyarsu ta rinka kaƙawa suna tsoron ko ba su yi daidai ba, ko Allah bai karba ba. Allah ya fadi siffarsu a cikin Alkur'ani. Duba *Suratul Mu'minun* aya ta 60.

⁴² *Sahih Al-Bukhari*, hadisi na 3685.

Ana haka ne wani saurayi ya shigo domin ya jajanta ma Umar ya ba shi hakuri kamar yadda sauran jama'a suke yi. Da ya gama ya yi ma sa addu'a ya juya ya tafiyarsa. Juyawar saurayin nan sai Umar ya lura da suturarsa ta zarce haddin Shari'ah, sai ya sa aka kira shi ya yi ma sa nasiha yana mai cewa, ka daga mayafinka, ya fi tsafta ga suturarka kuma ya fi daidai da yardar Allah.

Allahu Akbar! Dubi yadda zafin ciwo bai hana wannan barden musulunci yin wa'azi ba. Ga shi zai gama mulkin duniyar musulmi bayan shekaru kusan goma sha daya amma ana bin sa bashin Dirhami 86,000.⁴³

Da yamma ta yi, Umar ya lura da kusantowar ajalinsa sai ya umurci d'ansa da ya saukar da kansa daga cinyarsa ya ajiye shi a kan kasa don ya yi tawali'u ga Allah Madaukakin Sarki. Ya ci gaba da furta kalmomi na neman gafarar Allah har mala'ikan mutuwa ya karbi rayuwarsa. Halifa Umar bai bar duniya ba sai da ya shata ma musulmi yadda za su zaɓi sarki na gaba. Ya kuma bar wasicci mai tsawo ga duk wanda aka zaɓa.

Sayyidi Umar *Radhiyallahu Anhu* ya shugabanci musulmi tsawon shekaru goma da wata biyar da kwana ashirin da daya.

2.19 Me ya sa 'Yan Shi'a Suka Tsani Sarki Umar?

Bayan sanin wannan matsayi da Sayyidi Umar yake da shi, da darajoji masu d'nbina yawa da Allah ya keɓance shi da su, da sanin gagarumar gudunmawar da ya bayar wajen kafa tutar musulunci da yadda kiransa, da wargaza manyan daulolin da suke adawa da shi a wancan lokaci. Mai karatu zai yi mamakin irin karan tsana da baƙar kiyayya da 'yan Shi'a suka kifa ma sa. Kafin mu lalubo dalili bari mu faɗi wasu daga cikin zarge-zargen da suke yi ma sa.

⁴³ Wannan bashin fa daga cikin kudafen hukuma ne waɗanda yake bayarwa daban ba cikin tsarin aiki ba, kamar wasu kyaututtuka da yake yi sai yana lissafa su a takarda daban da nufin idan shi ya samu nasa ya biya har ajali ya cim ma sa alhalin sun taru da dama. Masu yin sama da faɗi da amanar Allah idan aka damka ma su sai su dauki darasi daga wannan.

1. Sun ce shi munafuki ne da yake gaba da musulunci amma sai ya shigo cikin sa don ya bata shi. Kamar yadda Al-Bayadhi ya fada a cikin *As-Sirad' Al-Mustakim*⁴⁴ da Al-Karki a cikin *Nafahat Al-Lahut*⁴⁵ da Tustari a cikin *Ihkak' Al-Hakk*⁴⁶ da Zanjani a cikin *Aka'id Al-Imamiyya*⁴⁷. Dukkan su daga cikin fitattun malaman Shi'a. Wasu malaman daga cikin su ma suna ganin kafircinsa ya zarce na Iblisu dan Lisu! Kamar yadda Ayyashi ya fada a Tafsirinsa⁴⁸ da Al-Bahrani a cikin littafinsa *Al-Burhan*⁴⁹ da Majlisi cikin *Bihar Al-Anwar*⁵⁰.

Babban abin mamaki a nan shi ne, ya aka yi Umar yana munafuki har ya samu sa'ar shigar da 'yarsa a gidan Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ta zamo cikin *Ummahat Al-Muminin*? Bayan haka kuma ya kutsa kai ya shiga gidan Sayyidi Ali ya auro jikanyar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam*; Ummu Kulthum da ran mahaifinta da lafiyarsa har suka samu zuri'a a tsakaninsu? Ya aka yi yana munafuki ya samu ikon darewa a bisa mafi girman matsayin da wani musulmi zai iya kai gare shi; ya hau mimbarin Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* a lokacin da duk almajiran Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* suna a Madina kuma suna ji suna gani?

2. Sun tuhumce shi da kiyayya da *Ahlulbaiti*; iyalan gidan Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam*. Har suka ce wai, ya sallama gidan Sayyidi Ali, Fatima 'yar Manzon Allah *Sallallahu Alaihi Wasallam* ta fito ya yi ma ta mummunan duka har ya zubar da cikin da take dauke da shi.

⁴⁴ *As-Sirad' Al-Mustakim*, na Bayadhi (3/129).

⁴⁵ *Nafahat Al-Lahut*, na Al-Karki, Shafi na 49.

⁴⁶ *Ihkak' Al-Hakk*, na Tustari, Shafi na 284.

⁴⁷ *Aka'id Al-Imamiyya*, na Zanjani, (3/27).

⁴⁸ Tafsir Al-Ayyashi (2/223-224).

⁴⁹ *Al-Burhan*, na Al-Bahrani (2/310).

⁵⁰ *Bihar Al-Anwar*, na Majlisi (8/220).

Abin nazari a nan shi ne, ina Sayyidi Ali yake har aka yi haka aka kwashe lafiya? Kuma sannan don ya yi ma Sharifiya Fatima haka ne Sayyidi Ali ya yi ma sa tukuici da ba shi auren ‘yarta?’⁵¹

3. Sun zarge shi da kwacen sarauta tare da ilahirin Sahabbai, suka bai wa Abubakar. Sannan shi kuma daga baya Abubakar dīn ya naɗa shi. Kamar yadda aƙidarsu ta ginu a kan haka, kuma suka bayyana ta a kusan duk muhimman littafansu.

Mai hankali zai yi mamakin yadda za ace annabi *Sallallahu Alaihi Wasallam* ya yi tarbiyyar waɗannan bayin Allah sama da shekaru ashirin kuma ya zamanto duk abin da suka koya gare shi bai amfane su ba, rayuwarsu ta ƙare su a saba ma sa.

4. Sun tuhumce shi da canja Alƙur’ani. Kamar yadda Ibn Rustum ya faɗa a cikin *Dala’il Al-Imama*⁵², da Kashani a cikin Tafsirinsa⁵³ da Abul Hasan Al-Amuli a cikin *Muƙaddimat Al-Burhan*⁵⁴ da Bahrani a cikin *Al-Burhan*⁵⁵ da Nuri Ad-Dabarsi cikin *Fasl Al-Khidāb fi Ithbat Tahrif Kitab Rabb Al-Arbab*⁵⁶ da Muhammad Sadiƙ Ad-Dabaɗaba’i cikin *Majalis Al-Muwahhidin*⁵⁷ da Muhammad Ridha Al-Hakimi a cikin *Sharh Al-Kudba Al-Shakshakiyya*⁵⁸ da waɗansu malaman Shi’a da dama.

Abin lura a nan shi ne, Allah fa da kansa ne ya ce zai tsare Alƙur’ani in da yake cewa:

((إنا نحن نزلنا الذكر وإنا له لحافظون)) سورة الحجر: ٩

⁵¹ Auren Sarkin Musulmi Umar da Ummu Kulthum ‘yar Ali an yi shi ne a zamanin da Umar dīn yake Halifa. Don tabbatar da gaskiyar wannan zance duba littafan Shi’a kamar haka: *Al-Furu’ Min Al-Kafi*, na Kulini (6/115) da *Al-Ash’athiyat*, na Ash’ath Al-Kufi, shafi na 109 da *As-Shafi*, na Murtadha, shafi na 216, da *Awa’il Al-Maƙaalat*, na Mufid, shafi na 200-202 da *Bihar Al-Anwar*, na Majlisi, (9/621-625) da *Masa’ib An-Nawasib*, na Tustari, shafi na 169.

⁵² *Dala’il Al-Imama*, na Ibn Rustum Ad-Dabari, shafi na 257-258

⁵³ *Tafsir Al-Kashani* (2/62)

⁵⁴ *Muƙaddimat Al-Burhan*, shafi na 171, 249, 260, 270 da 341

⁵⁵ *Al-Burhan*, na Bahrani (4/187)

⁵⁶ *Fasl Al-Khidāb fi Ithbat Tahrif Kitab Rabb Al-Arbab*, na Nuri Ad-Dabarsi, shafi na 219

⁵⁷ *Majalis Al-Muwahhidin*, na Muhammad Sadiƙ Ad-Dabaɗaba’i, shafi na 691

⁵⁸ *Sharh Al-Kudba Al-Shakshakiyya*, na Muhammad Ridha Al-Hakimi, shafi na 220-222

*Mu, hakika, mu ne muka saukar da Ambato kuma mu, wallahi masu kariya ne a gare shi.*⁵⁹

To, ta yaya za ayi Umar ya canja Alkur'ani? Kuma ina wanda ba a canja ba? Ali da sauran *Ahlulbaiti* duk ba su san da shi ba? Ba su karantar da musulmi shi ba?

5. Sun zarge shi da yin alfasha irin ta mutanen Annabi Ludfu. *Wal Iyadhu Billah*. Kamar yadda Jaza'iri ya ruwaito a cikin *Al-Anwar An-Nu'umaniyya*⁶⁰ da Muhammad Kazim Al-Kafa'i a cikin *Az-Zahra' fi As-Sunna wa At-Tarikh wa Al-Adab* da wasu maruwaita da ba su jin kunyar Allah da manzo.

A nan dacewa kawai ya yi mu karanta wadannan ayoyi:

((إن الذين يؤذون الله ورسوله لعنهم الله في الدنيا والآخرة وأعد لهم عذابا مهينا *
والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد احتملوا بهتاناً وإثماً مبيناً))
سورة الأحزاب: ٥٨

Ma'ana:

*Hakika, wadanda suke cuta ma Allah da manzonsa, Allah ya la'ane su a duniya da lahira, kuma ya yi tanadin azaba mai tozartawa a gare su. Kuma wadanda suke cutar da mumintai maza da mata ba tare da abin da suka aikata ba, hakika sun dauki kiren karya da zunubi bayyananne.*⁶¹

Zarge-zargen 'yan Shi'a ga Sayyidi Umaru ba su da wata makama. Kuma suna girmama wanda ya kashe shi matuƙa; Abu Lu'lu'ata, duk da yake sun sani kuma sun yarda cewa ba musulmi ne ba, Bamajuse ne mai bautar wuta. Sukan ce ma sa "Babban Jarumin Addini" kuma wai, lalle ne sai ya shiga aljanna saboda girman ladar wannan ta'asa da ya yi. Suna shirya bukukuwa don murna da tuna ranar kashe shi, har kuma da zayyana irin girman ladar da ke ga bukin. Kamar yadda yake rubuce a littafansu. Idan ka

⁵⁹ Suratul Hijr: 9

⁶⁰ *Al-Anwar An-Nu'umaniyya*, na Ni'matullah Al-Jaza'iri (1/63).

⁶¹ Suratul Ahzab: 58

samu littafin malaminsu *Akd Ad-Durar fi Bakr Badn Umar* zaka ga abin da nake fadi. A ciki har da irin waƙoƙin da aka sha rerawa na murna da farin ciki a wannan rana.

Daga nan za mu shaki kamshin dalilin kiyayyarsu ga Sarkin Musulmi Umar. Shi ne, baƙin cikin kawar da addinin Majusanci da ya yi, ya daga kiran Salla a kasar Farisa, ya wargaza wuraren bautar wuta, ya kafa tutar Tauhidi a birane da ƙauyuka da ke wannan yankin.

Allah muke roƙo ya keɓo ‘yan uwanmu da ake cikin yaudara dare da rana ana famar shigar da su wannan gurbatacciyar akida wadda take gaba da manyan masoyan Allah da manzonsa.

Wal hamdu lillah.